

УДК 327.8:621.311(510:56)

*Горшкова Катерина***ЕНЕРГЕТИЧНА ДИПЛОМАТІЯ
КНР НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ**

У статті аналізуються особливості енергетичної дипломатії Китаю на Близькому Сході та її вплив на регіональний баланс сил, розглядаючи ключові стратегії, інструменти та наслідки зростаючої присутності Пекіна. Здійснено аналіз підходів Китаю до співпраці, інвестицій та його ролі в енергетичній інфраструктурі регіону. Особливу увагу приділено прагматизму Пекіна та його здатності балансувати між різними політичними силами. Дослідження базується на аналізі наукових публікацій та звітів. Проаналізовано ключові принципи та інструменти енергетичної дипломатії Китаю, а також її вплив на економічну залежність країн регіону та геополітичний баланс. Зроблено висновки щодо зростаючої ролі Китаю та потенційних викликів для його енергетичної дипломатії.

Ключові слова: *Близький Схід, вплив, енергетичний чинник, КНР, нафта.*

Постановка проблеми. Виявлення та аналіз ключових стратегій, інструментів і наслідків енергетичної дипломатії Китаю на Близькому Сході; вивчення та аналіз впливу зростаючої енергетичної присутності Китаю на баланс сил та інтереси інших глобальних гравців у регіоні.

Аналіз актуальних досліджень та публікацій. У вітчизняній та зарубіжній літературі існує значна кількість робіт, присвячених різним аспектам зовнішньої політики Китаю, його економічної діяльності та енергетичної дипломатії. Серед актуальних досліджень варто відзначити праці А. Бобровицького та М. Гавриленка [1], які аналізують вплив КНР на розвиток країн Близького Сходу та Північної Африки; О. Воловича [2], що розглядає енергетичний аспект

близькосхідної політики Китаю; А. Гармаш [3], яка досліджує нарощування впливу Китаю на Близькому Сході; Є. Гуцала [5], який розглядає близькосхідну політику КНР на сучасному етапі; В. Хоманця [7], який аналізує енергетичну дипломатію в контексті низьковуглецевого енергопереходу; а також роботи зарубіжних дослідників, таких як Г. Афтерман та А. Вайнбергер [8], що вивчають зростаючий вплив Китаю на Близькому Сході.

Мета: комплексне дослідження енергетичної дипломатії Китаю на Близькому Сході, спрямоване на виявлення ключових стратегій, інструментів та наслідків зростаючої енергетичної присутності Пекіна в регіоні, а також аналіз її впливу на зміну балансу сил та інтереси інших глобальних гравців.

Виклад матеріалу дослідження. Зміцнення позицій Китайської Народної Республіки на світовій арені є однією з визначальних тенденцій початку XXI століття. У цьому контексті особливої ваги набуває енергетична політика Пекіна, що стає ключовим інструментом його зовнішньополітичного впливу, особливо в стратегічно важливому регіоні Близького Сходу, що є ареною перетину інтересів багатьох світових держав. Протягом десятиліть Сполучені Штати Америки відігравали домінуючу роль у забезпеченні стабільності та власних економічних інтересів у цьому регіоні. Однак, останнім часом спостерігається поступове, але неухильне зростання впливу Китаю, значною мірою зумовлене його зростаючими енергетичними потребами, які до 2040 року можуть зрости на 60%, та активною зовнішньоекономічною політикою [1]. До прикладу, у 2022 році понад 50% імпортованої нафти до Китаю надходило саме з країн Близького Сходу, зокрема з Саудівської Аравії, Іраку, Ірану, Кувейту та ОАЕ. Ця залежність стимулює Пекін

до формування довготривалих, стабільних відносин з урядами країн-експортерів, включаючи ті, які мають складні відносини із Заходом [11].

Енергетична дипломатія Китаю на Близькому Сході базується на кількох ключових принципах та інструментах. Перш за все, це прагматичний підхід до співпраці, що передбачає вибудовування відносин з усіма ключовими гравцями регіону без втручання в їх внутрішні справи та ідеологічні розбіжності. Пекін уникає публічного схвалення або осуду політичних режимів у регіоні, що дозволяє йому співпрацювати як з сунітськими монархіями, так і з шиїтським Іраном. Цей принцип контрастує з політикою деяких інших великих держав, які часто прив'язують економічну співпрацю до політичних умов [5].

Ще одним головним інструментом енергетичної дипломатії Китаю є активна інвестиційна діяльність. Пекін спрямовує значні фінансові ресурси в розвиток інфраструктури близькосхідних країн, включаючи транспортні коридори, порти, енергетичні об'єкти, що відповідає стратегії «Один пояс, один шлях». Окрім цього, Китай вкладає кошти у будівництво нафтопереробних заводів, трубопроводів і транспортних коридорів, зокрема залізничних шляхів, що з'єднують Перську затоку з Середземним морем. Ці інвестиції не лише забезпечують Китаю стабільні поставки енергоносіїв, але й створюють економічну залежність країн регіону від китайських фінансових потоків [1]. До того ж, китайські енергетичні корпорації, такі як CNPC, Sinopec та CNOOC, активно беруть участь у розробці нафтових і газових родовищ, зокрема в Іраку, де китайські компанії контролюють частку видобутку в найбільших нафтових родовищах, як-от Румайла та Західна Курна [3].

Важливо зазначити, що енергетична дипломатія Китаю на Близькому Сході відбувається на тлі глобального енергетичного переходу та зростаючої уваги до низьковуглецевих технологій. У цьому контексті Китай також демонструє

зацікавленість у розвитку співпраці в галузі відновлюваної енергетики з країнами Близького Сходу, що може стати новим напрямком його впливу в майбутньому [7].

Китай демонструє здатність балансувати між суперниками. Вражаючим прикладом є його одночасна співпраця з Іраном – попри санкції США – та з Саудівською Аравією, яка є союзником США. Це вимагає виняткової дипломатичної гнучкості. Розглянемо такий факт на прикладах взаємодії з двома найбільшими партнерами Китаю – Іраном та Саудівською Аравією. Підписання 25-річної угоди між КНР та Іраном у 2021 році стало поворотним моментом: згідно з нею Китай інвестує близько 400 мільярдів доларів в іранську економіку, особливо в енергетичну сферу, в обмін на стабільні поставки енергоносіїв за вигідними цінами. Ця угода має не лише економічне, а й стратегічне значення: вона сигналізує про готовність Китаю поглиблювати співпрацю з країнами, ізольованими Заходом, що безумовно вигідно для всіх сторін [4]. Незважаючи на міжнародні санкції, Пекін підтримує тісні економічні зв'язки з Тегераном, зокрема у сфері енергетики. Китай залишається одним із ключових покупців іранської нафти, забезпечуючи важливе джерело доходу для іранського бюджету. Це партнерство має не лише економічний, але й політичний вимір, оскільки обидві країни поділяють певне несприйняття однополярного світового порядку та прагнуть до посилення власної ролі на міжнародній арені [2].

Водночас, Китай є найбільшим торговим партнером Саудівської Аравії, а у 2022 році король КСА особисто приймав Сі Цзіньпіна в Ер-Ріяді, де було підписано понад 30 угод на суму понад 50 млрд доларів. Крім того, Пекін підтримує розвиток «зеленої» енергетики в регіоні: наприклад, китайська компанія Jinko Solar постачає сонячні панелі для мегапроектів у Саудівській Аравії. КСА

та КНР є важливими одне для одного партнерами, для яких співробітництво означає посилення економіки шляхом торгівлі арабськими енергоресурсами, а з іншого боку - торгівля китайськими товарами. Окрім нафтової складової, економічна дипломатія Китаю втілюється в життя шляхом збуту китайської продукції на ринок Саудівської Аравії [6].

Активізація енергетичної дипломатії Китаю на Близькому Сході має багатомірні геополітичні наслідки як для регіону, так і для глобальної системи міжнародних відносин. Передусім вона розвиває традиційну однополярність, де США відігравали роль «гаранта безпеки» і основного інвестора. Поява Китаю як альтернативного актора створює мультиполярний простір взаємодії, в якому держави регіону можуть більш гнучко маневрувати між світовими центрами сили [8]. Крім того, Китай, через свої інвестиції в енергетичну інфраструктуру та технології, поступово формує залежність партнерів, що створює нову форму взаємозалежностей. Наприклад, Китай уже контролює частину стратегічних портів та логістичних вузлів (адже інвестує їх будівництво), що може мати довгострокові наслідки для контролю над транспортними потоками. Важливою геополітичною зміною є послаблення впливу США у сфері «енергетичної безпеки». Якщо раніше Вашингтон використовував нафтову дипломатію як важіль контролю над союзниками, то сьогодні Китай створює схожу систему, проте в якій він не вимагає ідеологічної лояльності, а лише прагматичної вигоди для усіх сторін [11].

Попри успіхи, енергетична дипломатія Китаю стикається з низкою викликів. Перший і, мабуть, найгостріший – нестабільність Близького Сходу. Часті зміни режимів, збройні конфлікти, внутрішньоетнічні й релігійні суперечності ставлять під загрозу довготривалі проекти, в які Китай інвестує мільярди доларів. Наприклад, у Іраку або Ємені безпекова ситуація безпосередньо впливає на

можливість реалізації енергетичних проектів [12].

Другий виклик – конкуренція з іншими глобальними гравцями, передусім зі США та Індією. Вашингтон, занепокоєний експансією КНР, може чинити тиск на своїх близькосхідних союзників, обмежуючи їхню співпрацю з Китаєм у сфері новітніх технологій, зокрема 5G або штучного інтелекту. Індія, зі свого боку, теж прагне активізувати співпрацю з регіоном у межах своєї стратегії «Look West» [9].

Третій важливий аспект – енергетичний перехід і «зелений» тиск з боку Заходу. Китай інвестує в зелені технології, однак продовжує активно імпортувати нафту й газ. Це створює дисонанс між іміджем екологічно відповідального гравця та реальністю вуглеводневої залежності [7].

Не варто забувати і про внутрішньополітичні обмеження. Соціально-економічні виклики всередині Китаю (старіння населення, боргове навантаження на місцеві уряди, сповільнення зростання ВВП, безробіття) можуть зменшити фінансові ресурси, які КНР здатна спрямувати на зовнішньополітичну експансію, зокрема в енергетиці. Так само і іміджева дипломатія Китаю в регіоні залишається слабкою. На відміну від Заходу, Пекін не пропонує культурної чи ціннісної моделі, яка могла б стати привабливою для місцевого населення. Це створює ризик того, що його вплив залишиться суто економічним, без реального проникнення в соціально-культурний простір [10].

Висновки. Енергетична дипломатія Китаю є потужним інструментом, який суттєво змінює баланс сил на Близькому Сході. Прагматичний підхід, зростаюча потреба в енергоресурсах та активна дипломатична діяльність дозволяють Пекіну зміцнювати свої позиції в регіоні та ставати все більш впливовим гравцем. Маючи таке положення в регіоні, держави не хотітимуть та не матимуть змоги втратити такого важливого

партнера як Китай, а отже доки не знайдеться більша сила, КНР – стратегічно важливий партнер для майже усіх країн регіону. Для самого Китаю таке співробітництво також є важливим, адже, у першу чергу, регіон Близького Сходу – надійне джерело чорного золота, а по-друге, КНР має величезний ринок збуту для своїх товарів. До того ж, сприятливий інвестиційний клімат у майже всіх державах допомагає Китаю посилювати свої фінанси, збагачуватись та закріплюватись на міжнародній арені в якості потужного гравця.

Список літератури

1. Бобровицький А., Гавриленко, М. Вплив КНР на розвиток країн Близького Сходу та Північної Африки – висновки для України. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2019. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-08/knr.pdf>. (дата звернення: 07.04.2025)
2. Волович О. Енергетичний аспект близькосхідної політики Китаю. *Борисфен Інтел*. 2019. URL: <https://bintel.org.ua/publication/regions/china/energetichnij-aspekt-blizkosxidno%D1%97-politiki-kitayu/>. (дата звернення: 07.04.2025)
3. Гармаш А. Як Китай нарощує свій вплив на Близькому Сході. *Аналітичний центр ADASTRA*. 2020. URL: https://adastra.org.ua/blog/yak-kitaj-naroshuye-svij-vpliv-na-blizkomu-shodi_2. (дата звернення: 07.04.2025)
4. Гриценко А. Китай-Іран: неафішоване партнерство. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2023. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosynu/kytay-iran-neafishovane-partnerstvo>. (дата звернення: 07.04.2025)
5. Гуцало Є. Близькосхідна політика КНР на сучасному етапі. Україна – Китай – 25 років співробітництва: результати та перспективи. «Один пояс, один шлях»: монографія. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». 2018. С. 113-121. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/4656/1/Blyzskoskhidna%20polityka%20KNR%20na.pdf>. (дата звернення: 07.04.2025)
6. Демченко О. Китай забирає у США Близький Схід? Що змінюють домовленості Саудівської Аравії та Ірану і чому вони важливі для України. *LB.ua*. 2023. URL: https://lb.ua/world/2023/03/14/548769_kitay_zabiraie_ssha_blizkiy_shid_shcho.html. (дата звернення: 07.04.2025)
7. Хоманець В. Енергетична дипломатія у глобальних імперативах низьковуглецевого енергопереходу. Інвестиції: практика та досвід. *Економічна наука*. 2025. №1. С. 77-83. URL: file:///D:/Users/Lenovo/Downloads/Inv+1-2025_St11.pdf. (дата звернення: 07.04.2025)
8. Afterman G., Weinberger, A. China's growing influence in the Middle East. *The Strategist*. 2024. URL: <https://www.aspistrategist.org.au/chinas-growing-influence-in-the-middle-east/>. (дата звернення: 01.04.2025)
9. Burton G. India's "Look West" Policy in the Middle East under Modi. *Middle East Institute*. 2019. URL: <https://www.mei.edu/publications/indias-look-west-policy-middle-east-under-modi>. (дата звернення: 01.04.2025)
10. Chou I. China's Internal Struggles: The Rising Violence That Could Lead to Foreign Aggression. *The Diplomat*. 2025. URL: <https://thediplomat.com/2025/01/chinas-internal-struggles-the-rising-violence-that-could-lead-to-foreign-aggression/>. (дата звернення: 01.04.2025)
11. Garcia-Herrero A. China's growing and complex economic relationship with the Gulf states. *Bruegel*. 2023. URL: <https://www.bruegel.org/newsletter/chinas-growing-and-complex-economic-relationship-gulf-states>. (дата звернення: 01.04.2025)
12. Reeves J. China's expanding influence in the Middle East and North Africa. *The Institute for Peace and Diplomacy*. 2025.

URL: <https://peacediplomacy.org/2025/02/24/chinas-expanding-influence-in-the-middle-east-and-north-africa/>. (дата звернення: 01.04.2025)

Horshkova Kateryna – *student of the Faculty of International Relations, Political Science, and Sociology of the Odesa I. I. Mechnikov National University.*

ENERGY DIPLOMACY OF THE CPR IN THE MIDDLE EAST

The article analyzes the features of China's energy diplomacy in the Middle East and its impact on the regional balance of power, focusing on key strategies, tools, and the consequences of Beijing's growing presence. The study examines China's approaches to cooperation, investment, and its role in the region's energy infrastructure. Particular attention is paid to Beijing's pragmatism and its ability to balance between various political forces. The research is based on the analysis of academic publications and reports. The article explores the key principles and instruments of China's energy diplomacy, as well as its influence on the economic dependence of regional countries and the geopolitical balance. Conclusions are drawn regarding China's increasing role and the potential challenges facing its energy diplomacy.

Key words: *energy diplomacy, Middle East, regional balance, China, geopolitical strategy, economic dependence.*

Рекомендовано до друку – к. політ. наук, доцентом Захарченко А. М.

*Стаття надійшла в редакцію
09.04.2025 р.*